

Angstelkroniek

HISTORISCHE KRING
ABCOUDE / BAAMBRUGGE

Mei 2001

Nr 8a

Speciale Uitgave van de Historische Kring Abcoude / Baambrugge

Inhoud

- ◆ Abcoude en Lennik
- ◆ Abcoude Baambrugge
- ◆ Sieraden langs de Angstel
- ◆ Dorpskerk Baambrugge
- ◆ Slot Abcoude
- ◆ Dorpskerk Abcoude
- ◆ Kerkstraat
- ◆ RK kerk Abcoude
- ◆ Hoogstraat
- ◆ Eendracht en omgeving
- ◆ Gemeentehuis
- ◆ Het Fort
- ◆ Dorpsstraat Baambrugge

Redactie:

H. Hoogenhout
G. van der Most
D. L.H. Slebos
W. W. Timmer

W. Zwaard

Redactie secretariaat:

G. van der Most,
Papenhof 9
1391 BD Abcoude

Vormgeving

W. Zwaard

Druk:

Grafisch Centrum Abcoude

Prijs losse nummers fl 8,50

Abcoude en Lennik

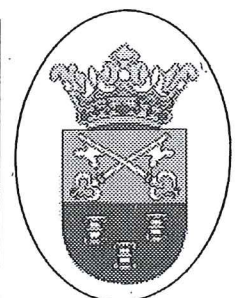
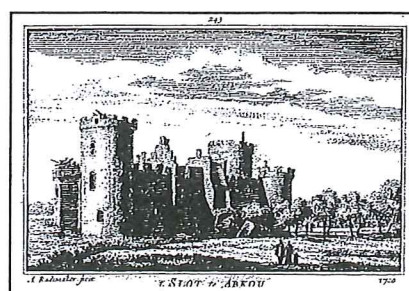
Van grofweg gesproken het midden van de 14e eeuw tot het midden van de 15e eeuw vormden Abcoude en Gaasbeek (bij Brussel) een soort "personele unie": de Heren van Abcoude waren - soms via hun echtgenote (Gijsbrecht van Abcoude) en soms voor kortere tijd (Willem van Abcoude) ook Heer van Gaasbeek (Gaesbeeck). Het bekendste voorbeeld van zo'n gemeenschappelijke Heer is Jacob van Gaasbeek, waar in Abcoude een laan naar is genoemd en die in België Jacob van Abcoude heet. De Historische Kring heeft sinds kort na haar oprichting vanuit dit historisch perspectief incidentele contacten gehad met Gaasbeek, thans één van de drie deelgemeenten van de Belgische gemeente Lennik. Contacten die begin 2000 resulteerden in een "verzustering" van de gemeenten Lennik en Abcoude. In het kader van die verzustering brengt deze maand, op 19 mei 2001, een delegatie uit het verenigingsleven van Lennik een bezoek aan Abcoude. Ter gelegenheid daarvan geeft de Historische Kring dit nu voor u liggende extra dikke nummer uit van de Angstelkroniek, daarbij mede gesteund door een financiële bijdrage van de Vereniging 'Vrienden van het Dorp'.

In dit nummer wordt in het binnenste katern aandacht geschonken aan de geschiedenis en achtergrond van een aantal opmerkelijke historische panden/monumenten in onze gemeente. Het is de bedoeling dat dit extra katern ook uitgereikt zal worden aan de historische verenigingen in Lennik (de Andreas Masiuskring en de Davidsfondsen) als deze op 23 september 2001 eveneens een bezoek brengen aan Abcoude en Baambrugge.

De Historische Kring Abcoude-Baambrugge hoopt vervolgens met haar excursie van 2002 op tegenbezoek bij Lennik te kunnen gaan.

In deze speciale uitgave

Allerlei wetenswaardigheden over Abcoude en Baambrugge. Van vroeger en nu!

Abcoude en Baambrugge

Abcoude gezien vanaf de Jacob van Gaesbeeklaan

De huidige gemeente Abcoude heeft twee woonkernen, Abcoude en Baambrugge, met samen ruim 8600 inwoners en een oppervlakte van 3.237 ha. (land en water). De Gemeente is in 1941 ontstaan door de samenvoeging van de gemeenten Abcoude-Proostdij en Abcoude-Baambrugge. Het Gein en de Angstel vormden de grens tussen beide gemeenten.

Oorspronkelijk viel het gebied, na de Romeinse overheersing, onder Fries bestuur. Het behoorde tot de gouw 'NIFTARLAKE' in het stroomgebied van de Vecht: een veenlandschap, doorsneden met een aantal rivieren en stroompjes zoals Angstel, Gein, Holendrecht, Waver en Winkel. Op en langs de oeverwallen van de Angstel en het Gein, nabij de splitsing van beide waterlopen, is het dorp Abcoude ontstaan. Baambrugge (ooit 'Banbrugge') ontwikkelde zich op een punt waar vermoedelijk uit handelsoverwegingen, mensen zich definitief vestigden bij de brug over een grensrivier (ban=grens) die we nu de Angstel noemen, maar die nog niet zo lang geleden ook als 'Geyn' werd aangeduid: net als de verdere bovenloop van deze zijtak van de Vecht.

Wat Abcoude betreft: al in een oorkonde van 1085 wordt gesproken over de inwoners van 'Abecenwalde', een naam waarin de Friese invloed nog tot uiting komt. Het betekent zoveel als 'het woud van Abeke', wat er op wijst dat het gebied oorspronkelijk erg bosrijk was. Volgens de overlevering huisden in die wouden ook wolven, en de eerste Heren van Abcoude voerden in hun wapen dan ook mede een

zwarte wolf op een gouden veld, ter herinnering aan Abeke of Apken die middenin het woeste wolvenwoud (het 'Woud zonder Genade') vanuit een rovershol de omgeving zou hebben geterroriseerd, maar die - al ruim voor 1085 - door de eerste

Heer van Abcoude zou zijn verslagen en gedood. Abecenwalde verbasterde, via diverse tussenvormen, tot de huidige naam Abcoude.

In de tiende eeuw komt het gebied via de Duitse Keizers onder de invloed van de bisschoppen van Utrecht. Deze laatsten startten rond het jaar 1000 de ontginning van de streek.

Het omringende polderland toont, via het slotenpatroon, de toen ingerichte verkaveling.

Sieraden langs de Angstel.

Ontstaansgeschiedenis

De uitgestrekte veengebieden waarin Amsterdam is gelegen, vormden een moeilijk toegankelijk gebied dat in de 11e en 12e eeuw door ontginning werd ontsloten. De aanwezige rivieren boden de mogelijkheid tot ontwatering en ontsluiting, zodat er kleine nederzettingen langs die rivieren ontstonden. Zo ook Abcoude, waarvan in 1985 het 900-jarig bestaan werd gevierd, en Baambrugge; twee dorpen, thans verenigd in één gemeente, gelegen aan de bescheiden rivier de Angstel. Bovendien werden langs die rivieren op belangrijke punten versterkte huizen gebouwd, waarvan het Abcoude in de loop der eeuwen geheel is gesloopt, maar -direct buiten onze gemeente- het Slot Loenersloot nog is overgebleven. Amsterdam ontwikkelde zich tot een handelsstad; toen de oor-

log tegen de Spanjaarden, en in het bijzonder de val van Antwerpen in 1585, een grote stroom vluchtelingen uit de Zuidelijke Nederlanden op gang bracht, nam Amsterdam daarvan het leeuwendeel op.

Amsterdamse kooplieden

De economie ontwikkelde zich zeer voorspoedig en de rijke kooplieden zochten, onder het motto: Land is zekere bezitting, in de drooglegging van de vooral ten noorden van Amsterdam gelegen grote meren, een belegging voor hun verworven kapitaal. Te zelfder tijd nam Amsterdam sterk in omvang toe, terwijl men de behandeling van de gevolgen van een grote bevolkingsconcentratie nog niet onder de knie had. Vervuiling en stankoverlast van de grachten behoorden tot die gevolgen.

Zo ontstond ook reeds in het eerste

kwart van de 17^e eeuw de behoefte de stad te ontvluchten en gedurende de zomer in het buitengebied te vertoeven.

Buitenverblijven.

De meren waren inmiddels drooggelegd, zodat er ook financieel ruimte ontstond om met het verworven kapitaal in dat buitengebied landhuizen en buitenplaatsen te stichten. Naast andere plaatsen in de omgeving van Amsterdam werd ook het gebied van de Angstel en het Gein een geliefd oord. Langs de rivier de Angstel werd vooral in de omgeving van Baambrugge tot aan Loenersloot een bijkans aaneengesloten rij van deze 'landsieraden' met veelal grote tuinen gesticht, waarbij de verbinding met de stad via een vrij frequente dienstregeling door trekschuiten werd onderhouden. De reistijd naar het centrum van Amsterdam bedroeg daarmee 2 à 2 1/2 uur. Op de hierbij afgebeelde kaart uit ca 1700 zijn de buitenplaatsen aangegeven, vrijwel alle met een naam die vaak ook nu nog in deze omgeving voortleeft.

Aan het eind van de 18e eeuw ging de economie, o.a. door oorlogen, snel achteruit. Met als gevolg dat in de jaren tot 1830 de meeste buitenplaatsen zijn gesloopt, vooral omdat het onderhoud te kostbaar werd.

De actuele situatie

Gelukkig zijn in onze gemeente nog enkele van deze buitenverblijven aanwezig die, door zorgvuldige res-

tauratie, voor het verdere nageslacht zijn bewaard. Dit maakt het binnenrijden van de Gemeente Abcoude langs de Angstel, vanaf Loenersloot, zo aantrekkelijk.

Het oog wordt al snel getroffen door een kleine ophaalbrug. Die geeft toegang tot het uit de 12^e eeuw stammende Slot Loenersloot. Recht tegenover de brug bevindt zich het voormalige Rechthuis en de Kapel van Loenersloot. Dit alles behoort nog tot onze buurgemeente Loenen aan de Vecht,

Baambrugge.

Verder rijdend, de gemeentegrens gepasseerd zijnde, komt al snel de theekoepel in zicht van de eerste Baambrugse buitenplaats: Valkenheining (Valck en Heining), gesticht in 1677-1678 door Cornelis Valckenier, getrouwd met Catharina van Heyningen. Vandaar de naam! Verder rijdend komt Kroonsteyn, althans hetgeen er nog van over is - vermoedelijk de tuinmanswoning - in zicht. Van de buitenplaats zelf, destijds Kerkkroon geheten, eveneens nog vóór 1700 door een telg uit het geslacht Valckenier gesticht, rest ons slechts een gravure.

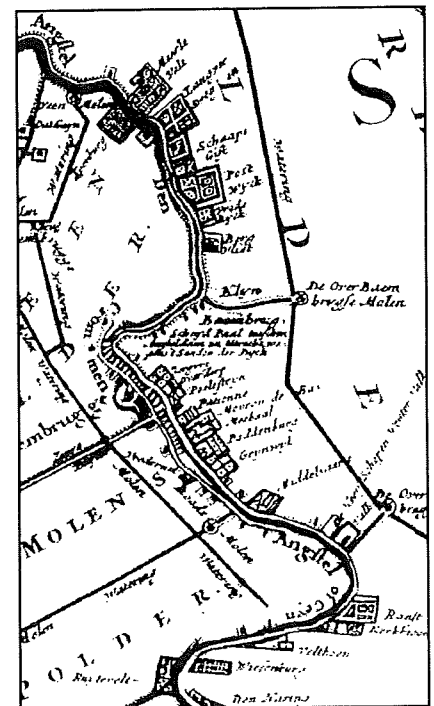
Vervolgens zijn, vrij dicht bij elkaar, drie buitenverblijven te zien: aan deze zijde van de rivier de beide witte buitenverblijven Middeltaart, die over fraaie gemetselde gewelven beschikken, en Geynwijck, beide daterend van vóór 1700. Aan aan de overzijde van de Angstel is de buitenplaats Vrederust, van iets la-

tere datum, te zien waarbij nog een theekoepel staat: één der vele theekoepels die destijds het gezicht van de rivier verlevendigden.

Na het dorp Baambrugge te zijn gepasseerd is het nog zijn oude allure uitstralende Postwijck te zien, alsmede het uit 1738 daterende Lindenhoff. De daarbij staande Griekse zuilen - het zij ter voorkoming van misverstanden gezegd - zijn niet oorspronkelijk!

In het centrum van het dorp staat dan nog de buitenplaats Binnenrust, destijds bewoond door Johannes Gousset, van 1686 tot 1733 Schout van Abcoude en Baambrugge.

Ir Dick Slebos.

Kaart van Gerrit Drogenham, uit ca 1700 met daarop de ligging van de buitenplaatsen.

Het buitenverblijf Valkenheining, zoals dat heden nog in gebruik is

Dorpskerk van Baambrugge

Het gebouw van de Nederlandse Hervormde Gemeente is in 1844 gebouwd (de eerste steen werd op 15 maart 1844 gelegd) en op zondag 20 oktober 1844 in gebruik genomen. De geschiedenis van gebouw en gemeente gaat echter terug tot omstreeks 1400.

In die tijd werd er een kapel gebouwd als onderdeel van de parochie-kerk van Abcoude. Deze werd gediend door een kapelaan of vicaris, ook wel vice-cureit genoemd.

De kapel is verbouwd en wellicht vergroot in de jaren 1505 en 1650. Dit valt af te leiden uit de jaartallen die zijn aangebracht boven de ingang van het portaal aan de oostelijke kant van het kerkgebouw.

Na de afzwering in 1581 van de Spaanse overheerser Filips 11, werd bij placcaat van 1584 de uitoefening van de Roomse eredienst verboden. De uitwerking hiervan vond in Abcoude plaats in 1586. In 1588 werd door de Directie-kamer te Utrecht toestemming verleend een predikant te beroepen, mits die gezond in (reformatorische) leer en leven zou zijn.

Ook de reformatorische gemeente bleef onderdeel van Abcoude en wel tot 1633. In dat jaar moest het kerkgebouw te Abcoude een restauratie

ondergaan en werd een orgel aldaar noodzakelijk geacht. Tegen de bijdrage in de kosten daarvan kwam Baambrugge in verzet. Gedeputeerde Staten stelden Baambrugge in het gelijk, waardoor het mogelijk werd een zelfstandige gemeente te vormen met een eigen predikant. In 1842 bleek het oude kerkgebouw in zo'n slechte staat, dat besloten werd tot totale nieuwbouw. Tot architect/opzichter werd benoemd G. Meijers uit Diemen, die in dienst is van het hoogheemraadschap 'Aemstelland'. Hij ontwerpt het kerkgebouw in de zogenaamde 'waterstaatstijl'. De gevel kan neoclassicistisch genoemd worden en grijpt terug op klassieke vormen. De bouwkosten bedroegen fl 17.399,48. In 1928 heeft het interieur een belangrijke restauratie ondergaan. Ter herinnering aan de bouw en restauratie zijn de jaartallen 1844 en 1928 aangebracht in twee gekleurde ramen in de gevel aan de torenzijde. In het kerkgebouw bevindt zich nog

een houten preekstoel uit 1642.

Het orgel dateert uit 1862 en is gebouwd door Knipscheer te Amsterdam.

De toren is het oudste bouwwerk van het kerkgebouw. Het exacte bouwjaar is niet bekend. In 1651 werd er een luidklok in geplaatst. Daarin is de volgende inscriptie aangebracht: 'De gemeente heeft mij betaelt en doen gieten + Ten tijde Schoudt Pauw + Henricus Malecoodt predicant + Marten Segersen, Joost Jansen Drost kerkmeesters + Johan Dop me fecit 1651'. (me fecit = maakte mij). Het uurwerk dateert uit 1615 en werd in 1684 en 1743 gerepareerd. Dit unieke voorwerp is niet meer in de toren aanwezig, maar functioneert sedert een aantal jaren in het dorps-huis 'De Vijf Bogen'. De spits van de toren is in 1726 vernieuwd. Elke zondagmorgen vinden er nog kerkdiensten plaats

Harrie Hoogenhout

Bron: 'Oud-Baambrugge 1450-1850' door ds.G.van derZee.

Het Slot Abcoude.

Slot Abcoude bestaat allang niet meer. Wat er nog van rest zijn wat grondsporen, wat oneffenheden in het terrein, en een vage indicatie van waar eens de slotgracht liep rond dit verblijf van de Heren van Abcoude. De exacte stichtingsdatum van het Slot is niet bekend - de oudste vermelding van het slot dateert uit 1274 - maar zal mogelijk liggen aan het eind van de 12e eeuw of in (het begin van?) de 13e eeuw. Wel zijn er, vanaf het eind van de 16e eeuw, diverse afbeeldingen van het Slot bewaard gebleven, zoals van Aernout van Buchell, Claes Jansz Visscher, Roelant Roghman, Abraham Rademakers, Cornelis Pronk en anderen. Daardoor weten we hoe het Slot er in de diverse fasen van zijn bestaan en verval ongeveer heeft uitgezien.

Slot Abcoude is wellicht gesticht op initiatief van de bisschop van Utrecht, ter verdediging van zijn grens met Holland.

Een tak van het geslacht Van Zuylen werd op een gegeven moment als ministeriaal van de bisschop met het beheer belast. Dat men hier aardde, en dat men zich al gauw ging identificeren met zijn bezit, blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat een Sweder van Zuylen, zoon van Gijsbrecht I, zich al in 1268 Sweder (of Zweder) van Abcoude gaat noemen. Na Sweder I en hebben hier nog vele

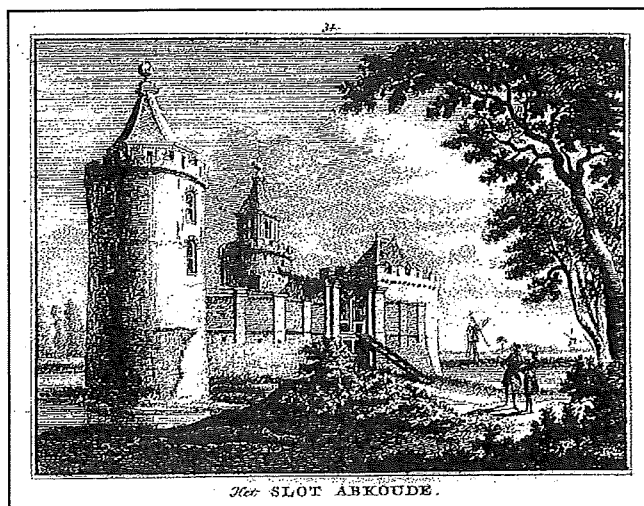
Van Abcoudes gewoond, zoals diverse Gijsbrechten (II en III) en hun zonen Sweder (II en III). Maar ook Sweder III's broer Willem van Abcoude en Sweder III's zoon Jacob van Gaasbeek zullen hier wel eens verbleven hebben, hoewel misschien alleen 'op doortocht'. Beide laatste lijken namelijk meestal elders te hebben gewoond, respectievelijk op kasteel Duurstede in Wijk en op Kasteel Gaasbeek in de huidige gemeente Lennik nabij Brussel. De Van Abcoudes bleven, ter de-

Jacob Schijnvoet; Het slot rond 1670

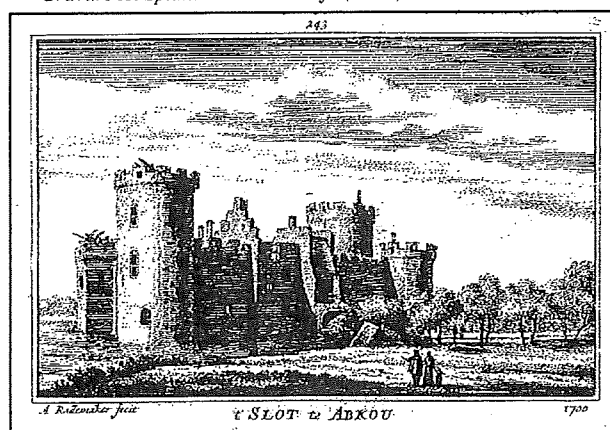
monstratie van hun oude adellijke afkomst, wel in hun blaoen (mede) het wapen Van Zuylen voeren: in keel (=rood) drie zilveren zuilen. De vroegere gemeente Abcoude-Baambrugge voerde later dit wapen als gemeentewapen; het vormt, gecombineerd met het wapen van de andere 'moeder-gemeente' Abcoude-

Proostdij c.q. Abcoude St.Pieter: (in azuur (=blauw) twee schuingekruiste zilveren sleutels, sinds 1941 het gemeentewapen van Abcoude. Slot Abcoude is een aantal malen verwoest, deels door geweld en deels door verval. De eerste overgeleverde gewelddadige verwoesting is die van ca. 1274 door de

Het SLOT ABKOUDE.

- ❖ Ruïne van Het Slot rond 1700 door A. Rademaker
- ❖ Het Slot als 'Speelhuis' rond 1740;
- ❖ Gravure H. Spilman en J. de Beijer(1747)

A Rademaker fecit

H. SPILMAN et J. DE BEIJER 1747

Kennemer boeren onder leiding van Gijsbrecht IV van Amstel. Het Slot zou vervolgens pas in 1328 herbouwd zijn.

In 1672 (het 'rampjaar'), toen de Fransen ons land binnen vielen en het dorp Abcoude verwoest werd, ontsnapte het Slot aan het zelfde lot, mogelijk als gevolg van de er geleverde kleine bezetting. Daarna raakt het Slot door leegstand echter geheel in verval; ook de storm van 8 december 1703, die eveneens de torenspits van de Abcouder dorpskerk zwaar beschadigde, droeg daaraan nog eens extra bij.

Als Theodorus de Leeuw in 1715 het slot, samen met de titel 'Heer van Abcoude', koopt van de bisschop van Utrecht, is het min of meer een bouwval. Theodorus maakt er een 'speelhuis' (zeg maar een buitenverblijf) van, en enige tientallen jaren is het weer het aanzien waard.

Na de bewoning door Theodorus (die in 1744 te Amsterdam overlijdt) raakt het Slot opnieuw in verval. Rond 1820 is het bouwwerk geheel verwaarloosd en in 1860 worden de laatste restanten voor sloop verkocht.

De dorpskerk van Abcoude

De Dorpskerk is het oudste en, door zijn ligging en fraaie vorm, een van de meest opvallende gebouwen in Abcoude. De bouw van de kerk heeft plaats gevonden tussen 1470 en 1491. Op de plaats van de huidige kerk heeft eerst een Romaanse kerk gestaan, die waarschijnlijk in de 14e eeuw is gebouwd. Bij restauratie-werkzaamheden zijn in het schip resten van funderingen van deze Romaanse kerk gevonden, waaruit afgeleid kan worden dat de muren hiervan één tot anderhalve meter naar binnen hebben gestaan. Het onderste gedeelte van de pilaren en de achtkantige basementen zijn waarschijnlijk nog afkomstig van deze Romaanse kerk. Tussen 1578 en 1586 is de kerk, die was gewijd aan Cosmas en Damianus, van Rooms-Katholieke in Protestantse handen overgegaan. Thans is hij in gebruik bij de 'Samen-op-weg'gemeente.

Architectonisch valt de kerk te omschrijven als een Gotische kruiskerk, in baksteen opgetrokken, met een pseudo-basilicaal schip in drie beuken, een koor zonder omgang en een toren die aan drie zijden door het schip wordt omvat. Het woord

'pseudo-basilicaal' behoeft wellicht enige uitleg. De christelijke basilica is de grondvorm van zeer veel oude kerken in West-Europa. Kenmerken zijn een schip dat door twee dan wel vier zuilenrijen is verdeeld in drie c.q. vijf beuken, waarbij de middel-

**Deze
speciale uitgave**

**is gesponsored
door:**

**'De
Vereniging
Vrienden van het
Dorp'**

ste beuk (het middenschip) hoger en breder is dan de zijbeuken en licht ontvangt door hooggeplaatste ramen. Opvallend is dat het koorgewelf ongeveer anderhalve meter lager is dan het gewelf van het middenschip en het transept. Aan de buitenzijde echter is het dak van schip en koor even hoog.

De kerk is in de loop der jaren vele malen gerestaureerd, zoals in 1880, in 1930-1932 en in 1950-1952. Tot een totale restauratie werd in 1968 besloten. De werkzaamheden vingen in 1970 aan met als resultaat dat in augustus 1971 het koor, en in november 1973 de gehele kerk weer in gebruik kon worden genomen.

In 1672 is de kerk ternauwernood aan de totale verwoesting ontsnapt. Franse soldaten waren in november van dat jaar, in onze geschiedenis wel 'het rampjaar' genoemd, vanuit Utrecht richting Abcoude getrokken. De bewoners van Abcoude werd een brandschatting opgelegd, waaraan zij niet wisten te voldoen. Het gevolg was dat veel huizen en de kerk in brand werden gestoken. In de aantekeningen van Pastoor van Aelst, die kapelaan is geweest bij Pastoor Vennix, vinden wij het beroemde verhaal hoe Pastoor Vennix, terwijl de Fransen bezig waren het dorp in brand te steken, met het Heilig Sacrament in de hand de Fransen tegemoet ging en pardon verzocht voor het dorp, in de naam

van Hem die in 'dat hijlig' tegenwoordig was. De bevelvoerende officier gelastte toen zijn mannen niet verder brand te stichten en terug te keren, waarna de Pastoor met enige mannen naar de kerk ging om de brand, die daar reeds op twee plaatsen woede, te blussen. Nadat de vijand vertrokken was, werd de klok geluid en keerde de bevolking naar het dorp terug. Abcoude was ontzettend verwoest, van de huizen kon slechts een derde gedeelte behouden worden. Ook de kerk had aanzienlijke schade opgelopen. De gebrandschilderde ramen en het orgel waren vernield. Bij de laatste restauratie zijn nog brandsporen teruggevonden. Het koorhek, in 1897 gerestaureerd, dateert van 1542. Het is vroeg renaissance en een van de mooiste van Nederland. De bovenrand van het hek, architraaf genaamd, bestaat uit een aantal panelen met een merkwaardige collectie voorstellingen: een paardenhoofd, een gebaarde mannenfiguur, en tussen acanthusbladeren stappen enkele reizigers rond. De preekstoel dateert uit circa 1550.

De grafkapel, achter in het koor, werd in 1723 gebouwd in opdracht van de Ambachtsheer van Abcoude-Baambrugge, Theodorus de Leeuw. Hij was tevens Deken van de Proostdij van St. Pieter, de toenmalige eigenaar van de kerk. Theodorus de Leeuw, overleden in

1744, en zijn echtgenote, overleden in 1743, zijn beiden in de kelder (onder de zerk) bijgezet.

In de kerk en het koor bevinden zich vele grafzerken. Eenvoudige, met slechts een nummer, maar ook zeer fraai bewerkte van in hun tijd belangrijke personen. In de zerk van pastoor Harbets is wellicht tijdens de beeldenstorm het woord 'pastoor' weggehakt

In het koor bevinden zich enige muurschilderingen, voorstellende apostelkruizen, waarvan er 12 geweest moeten zijn. Ook bevindt zich aan de noordzijde van het schip een muurschildering aan de bij het zgn. 'Noormannenpoortje'. Hier bevindt zich een (eveneens tijdens de beeldenstorm?) afgeslagen Wijwaterbakje.

Het orgel dateert van 1862, doch is in 1982, met uitzondering van het front, geheel vernieuwd.

De Toren is thans eigendom van de gemeente Abcoude en is mogelijk ouder dan de huidige kerk. Hij staat niet in de hartlijn van de kerk.

De toren werd in 1898 ommanteld met machinaal gevormde stenen, waardoor veel schoonheid ervan verloren ging. Het uurwerk in de toren is zeer oud en werd tot voor kort nog dagelijks opgewonden. In de vleugel aan de zuidzijde bevinden zich twee gevangencellen die tot na de tweede wereldoorlog gebruikt zijn.

Kerkstraat

De Kerkstraat werd vroeger ook wel de 'Heilige buurt' genoemd. De huizen tussen de Kerkstraat en het (nauwe) Gein tonen een grote variatie; meerdere zijn al erg oud.

Zo zijn van de huizen nummer 16 en 18' koopbrieven bekend uit 1665. Op nummer 18 heeft drie eeuwen lang een grutterij bestaan met een 'rosmolen' die boekweit tot grutten vermaalde.

Bij de Katholieke Kerk, na nummer 25, stond vroeger een school (de Piusschool) en een klooster.

Zomaar een plekje in het oude dorp. Een onverwacht uitzicht in een bocht van de 'Angstel'

De Rooms-Katholieke Kerk

Aanvankelijk stond op de plaats van Kerkstraat nr. 21, strak langs de straat een pastorie met daarachter een schuilkerk, daterend uit de tijd dat de Rooms-katholieke eredienst hooguit oogluikend werd toegestaan. Maar omdat deze schuilkerk veel te klein werd, besloot in 1886 de toenmalige pastoor T.H. Kortenhorst een nieuwe kerk te bouwen.

Op aanraden van de aartsbisschop te Utrecht, mgr. P.M. Snickers, besloot hij voor een bedrag van 4000 gulden een stuk grond aan te kopen naast de oude kerk en pastorie. Na enig heen en weer gepraat, kon op 11 januari 1887 in de Wakende Haan (het thans nog bestaande restaurant aan het Kerkplein) de aanbesteding plaats vinden van de, door de Utrechtse architect Alfred Tepe ontworpen, huidige neogotische Kruiskerk.

Th. Nieuwboer nam de bouw aan voor 81.000 gulden. Al op 21 februari 1887 werd de eerste paal geslagen en op 17 mei werd de eerste steen gelegd.

Op 5 april 1888 was de bouw voltooid en kon de nieuwe kerk worden geconsacreerd (ingewijd) door aartsbisschop mgr. Snickers. Op 21 april 1888 werd de nieuwe kerk feestelijk door pastoor Kortenhorst in gebruik genomen.

Voor de aankleding van de kerk werd aan een Utrechtse beeldhouwer, Friederich Wilhelm Mengelberg, opdracht gegeven drie altaren te plaatsen, waarvan thans alleen nog het hoofdaltaar aanwezig is. Rond 1900 werd voor 700 gulden een 16e-eeuwse lege orgelkast met balustrade aangeschaft, oorspronkelijk afkomstig uit de Grote Kerk van Gouda. Dit pronkstuk bevindt zich nog rechts boven in de kerk.

De aanwezige kruisweg, van de kunstschilder Jan Dunselman uit Amsterdam (1863-1931), is gemaakt in 1929.

Bij binnenkomst is links achter in de kerk een schilderij te zien, gemaakt door amateur-schilder en kapelaan J.J. Kroon, voorstellende het historische moment in 1672 als pastoor Vennicx, met het Allerheiligste in de

hand, een troep brandschattende Franse soldaten tot staan brengt (zie ook onder "Dorpskerk").

Boven dit schilderij bevindt zich een fragment van de pijpen van het oude Pels-orgel uit 1929.

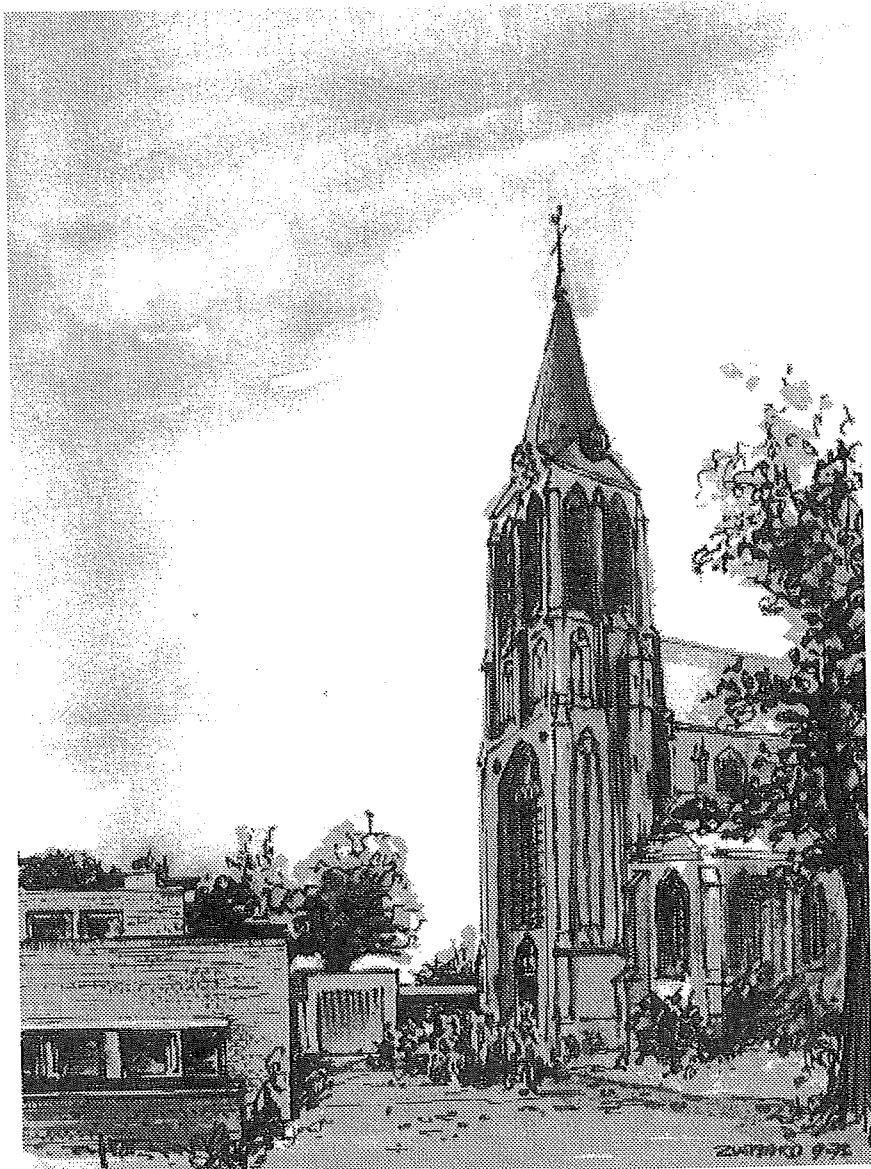
Links en rechts achterin de kerk bevinden zich beelden uit ca 1772 van de patroonheiligen de H.H. Cosmas en Damianus: houten beelden, toegeschreven aan Willem Hendrik van

der Wall (1716-1790) en afkomstig uit de schuilkerk van 1772, gerestaureerd en herplaatst in 1965.

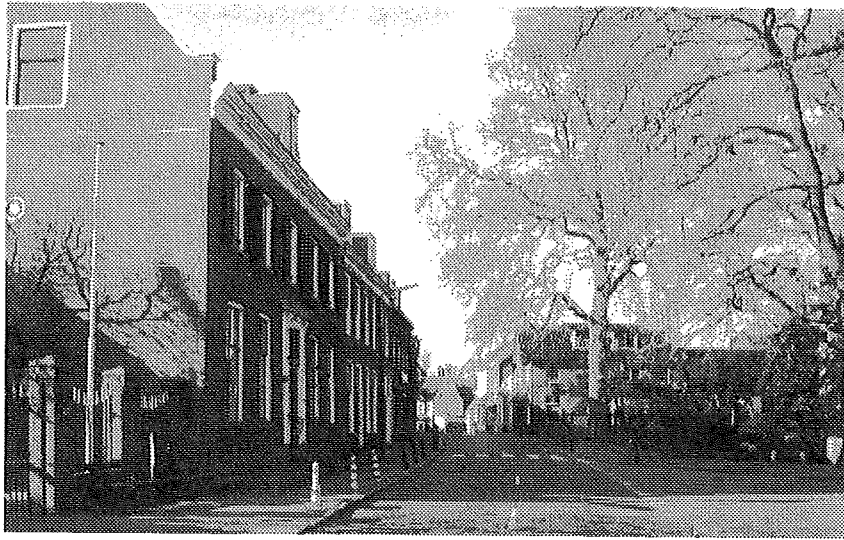
Rechts om de hoek, in de kapel, staat op een zuil een eikenhouten Mariabeeld van grote historische waarde. Het beeld, dat 92 cm hoog is, dateert van ca. 1480. Het is in 1964 gerestaureerd in door R. van Wandelen van het Rijksmuseum te Amsterdam. Vermoedelijk is dit beeld afkomstig uit de middeleeuwse Cosmas en Damianus kerk, de huidige Dorpskerk.

Rechts van het hoofdaltaar bevindt zich aan de zijmuur een niet gesigneerd schilderij uit ca. 1680, voorstellende de aanbidding van de herders, afkomstig uit de schuilkerk waar het deel uitmaakte van het

Rooms Katholieke kerk, gewassen pentekening door Willem Zwaard

Hoogstraat; links vooraan de hekken van 'Binnenrust', rechts het 'Hugo de Vriespark'

De Eendracht en omgeving

De Eendracht, op de hoek van de Hoogstraat en de Molenweg, is een achttiende eeuws logement met een zogenaamde doorrijstal. Het is een aantal jaren geleden gerestaureerd. Vroeger vergaderde hier de gemeentebesturen van Abcoude-Baambrugge en haar voorgangers.

In de gevel van de stal, langs de Hoogstraat, zijn de ringen te zien waaraan men in vroeger dagen de paarden vastzette. De stal had twee grote deuren, zodanig dat de diligence door de stal kon rijden en de gasten binnen konden in- en uitstappen.

Aan de overkant (Hoogstraat 40) zien we in de gevel 'Slotzicht' staan. Heel vroeger kon men vanaf deze plaats het Slot Abcoude zien liggen. De tuin van de Eendracht is een ideaal rust- en ontmoetingspunt, waar men bij mooi weer al snel in de zon kan zitten. Het kan er dan buitengewoon druk zijn!

De tuin van de Eendracht ligt aan de Molenweg, die zijn naam dankt aan de molen die vroeger aan deze weg stond op de plaats van de nummers 12 en 13. Het vroegere woonhuis van de molenaar is er nog (nr 14). Tegenover de tuin van de Eendracht ligt 'de Hulksbrug'. Op een kaart uit 1636 is op deze plaats ook al een brug aangegeven, met daarnaast een huis "Herberghe De Hulck", de voorganger van de huidige Eendracht. Die herberg De Hulck - en dus ook de Hulksbrug! - was vermoedelijk vernoemd naar een Cornelis Sijmons Hulck, wiens naam wij kennen uit een akte van 1648 betreffende de vernieuwing en het onderhoud van 'de brugge bij de herberghe de Hulck'.

De oorspronkelijke Hulksbrug was een houten brug, die pas kort na 1900 door een ijzeren brug is vervangen. De brug vormde een belangrijke schakel in de weg- en water-

De Hoogstraat

De Hoogstraat is de centrale winkelstraat van Abcoude. Hij loopt ruwweg van de Dorpsbrug over het Gein tot de Hulksbrug over de Angstel. Langs de Hoogstraat bevinden zich een aantal interessante locaties, zoals het voormalige buiten Binnenrust, het Hugo de Vriespark en het Markvelt waar op donderdag markt wordt gehouden.

Vooraf Binnenrust op Hoogstraat nr.24, met de achterliggende tuin, geeft een goed beeld van een buitenplaats. Dit voornamelijk huis werd in de 18de eeuw o.a. bewoond door Jan Gousset, schout van Abcoude. Tot eind jaren '70 was het de burgemeesterswoning.

Aan de overkant ligt het Markvelt. Het wordt al omstreeks 1500 genoemd en heet dan Merckveld. Op dit veld werden vroeger, in 1541 voor het eerst vermeld, de paarden tijdens de Abcouder Paardenmarkt afgedraafd. De drie eiken aan het

begin van het Markvelt zijn meer dan 100 jaar oud. De dikste is ruim 3 m in omtrek. De overige eiken langs het eerste deel van het Markvelt zijn ruim 50 jaar oud.

De zijstraten van het Markvelt, met huizen die eind jaren '40 en begin jaren '50 zijn gebouwd, zijn vernoemd naar de verschillende Heren van Abcoude uit de 13e en 14e eeuw resp. de 18e eeuw: de Willem van Abcoude, de Jacob van Gaesbeeklaan en de Theodorus de Leeuwlaan.

Aan de linkerkant van het Markvelt ligt het Hugo de Vriespark. Het park is toegankelijk vanaf de Hoogstraat en vanaf halverwege het Markvelt. Het is een parkje met bijzondere planten en bomen, zeker de moeite waard om even een kijkje te nemen. Vooral de zeer dikke bruine beuk en de enorme plataan vallen op. De beuk heeft een omtrek van 4.15m en de plataan is zelfs nog dikker.

hoofdaltaar. Delen van het voormalige Maria- en Joseph-altaar bevinden zich nog in de beide transepten van de kerk. Ook afkomstig uit de schuilkerk is de notenhouten kansel (het trapbeschoot is van eikenhout en de reliefs aan de kuip van palmhout) toegeschreven aan Willem Hendrik

van der Wall: 1772.

De balustervormige kuip is rijk versierd met rocailles en heeft aan elke zijde een ovaal medaillon met in laagrelief Christus en de vier evangelisten.

Rechts naast de kansel staat het doopvont uit 1890.

Feestelijke drukte op
Koninginnedag 2001
bij 'De Eendracht'

verbinding tussen Amsterdam en Utrecht. Het 'Zand- en Jaagpad', het zandpad langs het water waarlangs de trekschuit door paarden werd voortgetrokken ('gejaagd') ging over deze brug van de ene naar de andere oever. Bij de brug werd tol of brug-

geld geheven van de passerende voer- en vaartuigen, met uitzondering van de vaartuigen van de 'Heren Staten van Holland en van Utrecht en van de steden van Amsterdam en Utrecht', alsmede van de Heer van Abcoude. Ook handelsvaartuigen

van en naar Utrecht, en vice-versa, waren van betaling vrijgesteld. Als we vanuit de Eendracht de Hulksbrug oversteken, verlaten we het oude Abcoude-Baambrugge en komen we in het vroegere Abcoude-Proostdij.

Het gemeentehuis van Abcoude

In vroeger tijden werden de vergaderingen van de Colleges van Bestuurders (vanaf de 19e eeuw de Raad en het College van Burgemeester en Wethouders) doorgaans gehouden in een van de logementen in de eigen gemeente. In de gemeente Abcoude-Proostdij vergaderde men in het Regthuis bij de Heinkuitenbrug (wie Hein Kuiten was is nog steeds onbekend); in Abcoude-Baambrugge vergaderde men in de Eendracht.

Maar dan maakt de Drankwet van 1881 een einde aan dit praktische gemak. Die wet bepaalt namelijk niet alleen dat voortaan een drankvergunning vereist is voor de verkoop voor alcohol houdende dranken, maar ook dat "localiteiten ten behoeve van de openbare dienst" (zoals gemeentelijke vergaderruimten) voor zo'n vergunning niet in aanmerking komen.

Hoewel alom creatieve bestuurders op allerlei manieren proberen onder deze bepaling uit te komen (door bijvoorbeeld de vergaderruimte af te scherm van het feitelijke dranklokaal, en een afzonderlijke entree te maken), leidt de wet er op termijn toe dat overal in den lande afzonderlijke raadhuisen tot stand komen, veelal als onderdeel van een gemeentehuis. Zo ook in Abcoude. Ook daar wil men een eigen gemeentehuis ten behoeve van de gemeentelijke administratie, waarin

ook de gemeenteraad en de polderbesturen hun vergaderingen kunnen houden. Mede dankzij een financiële bijdrage van deze polderbesturen gaat de raad in haar vergadering van 23 juli 1882 accoord met aankoop van een perceel grond tegenover de Hulksbrug, voor de stichting van wat we nu een 'administratief en bestuurlijk centrum' zouden noemen: een gebouw waarin de gemeentelijke diensten, de raad, maar ook de polderbesturen een plaats kunnen vinden.

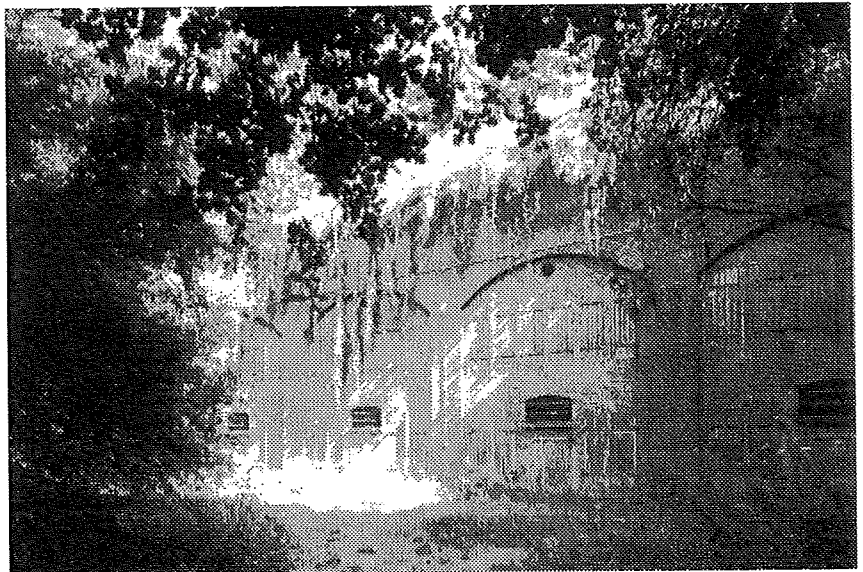
De bouw van het 'Gemeente- en Polderhuis van de gemeente Abcoude' wordt op 12 september 1882 gegund aan J. Rentinck voor de somma van f 11.899,-. Al op 6 oktober 1882 wordt de eerste steen gelegd en op 3 juli 1883 wordt het nieuwe onderkomen in gebruik genomen, doordat de raad, nog voor het laatst bijeengekomen in het oude Regthuis, zich halverwege de vergadering verplaatst naar het nieuwe pand: de linkervleugel van het huidige gemeentehuis.

Door de groei van de gemeente, door de samenvoeging in 1941 van Abcoude-Proostdij en Abcoude-Baambrugge tot de nieuwe dubbelgrote gemeente Abcoude, maar vooral ook door de gestage uitbreiding van de gemeentelijke staf als gevolg van de toeneming van het gemeentelijke takenpakket, wordt de ruimte met name na 1950 duidelijk te krap. Binnen raad en gemeentelijk apparaat, maar naar Abcouder gebruik ook in het hele dorp, wordt bij voortduring gedebatteerd over een nieuw te bouwen gemeentehuis. De oplossing wordt echter vooral gevonden in de aankoop van telkens een aangrenzend perceel en dat aan het gemeentehuis 'vast te plakken', waardoor het bestuurlijk centrum zich stapsgewijs in rechter richting uitbreidt: het laatst nog in 1998. Het gemeentehuis tegenover de Hulksbrug, aan het zuidelijk zichteinde van de Hoogstraat, is daarmee een gezichtsbepalend element geworden in Abcoude.

Het Fort

In het laatste kwart van de 19e eeuw besloot de Nederlandse regering een ring van forten aan te leggen rond de hoofdstad van Nederland, Amsterdam. Het gebied binnen die ring moest in geval van nood een laatste toevlucht bieden aan de regering en andere gezagsdragers.

Het agrarisch gebied binnen de ring zou de regering en de andere inwoners van het gebied ca 6 maanden in leven moeten houden. Het gebied buiten de ring kon tot een afstand van vele kilometers onder 40cm water worden gezet (met alle sloten en versperringen te diep om te doorwaden, maar te ondiep om met grotere boten over te kunnen steken) om zo van Amsterdam een 'onneembare' vesting te maken.

In het binnenfort is door de vele jaren van onbruik een weelderige, bosachtige vegetatie ontstaan

De ring van forten is de zogenaamde 'Stelling van Amsterdam', thans een cultuurhistorisch monument op de Unesco-lijst van Wereld-erfgoederen.

Het fort Abcoude is het oudste nog bestaande fort van de Stelling, gebouw naar aanleiding de vestingwet van 1874. (een ouder fort is al bij de bouw geheel weggezaakt in de drassige bodem). Het ongeveer 8 hectare grote Fort Abcoude, tussen januari 1884 en september 1887 tot stand gekomen, is uniek omdat van het oorspronkelijke werk veel in stand gebleven is.

Op het binnenfort bevinden zich 7 afzonderlijke bomvrije bouwwerken, uitgevoerd in puinbeton zonder wapening. De grote en nog gave bomvrije kazerne met munitie-magazijnen en de lichtgang zijn opgetrokken in "schoon metselwerk", aangevuld met puinbeton.

Nadat in 1959 het fort als vestingwerk werd opgegeven, ontstond op het binnenfort een verruigde, bosachtige en struweelrijke vegetatie. Door de beslotenheid, met een zeer wisselende vegetatie, is er ook een grote verscheidenheid aan vogelsoorten. Heel opvallend zijn de kastanjabomen, die bij de bouw van het fort aangeplant zijn, en nu dus meer dan honderd jaar oud zijn. Oorspronkelijk zijn het er 40 geweest; de 11 oude bomen die nu nog aanwezig zijn, staan op de lijst van de Bomenstichting. Inmiddels zijn er weer enige jonge kastanjes bijgeplant. De gracht is vanaf het buitenfort in gebruik bij de Stichting Viscentra Gehandicapten. Het fort is niet vrij toegankelijk. Bezichtiging is wel mogelijk na schriftelijke toestemming van de Gemeente Abcoude en onder begeleiding.

Dorpsstraat Baambrugge

Een stukje van de dorpsstraat in Baambrugge. De oude bebouwing is grotendeels intact gebleven en ademt nog de vredige sfeer van een oer 'hollands' dorpje uit grootmoeders tijd.

Rechts vooraan de voormalige kruidenierswinkel van Nees en Geert Bos. Thans woonhuis, waarvan de renovatie in 2000 voltooid is. Links vooraan voormalig dorpscafé annex groentezaak van Hein Meer-

man, tot 1 januari 1972. Daarnaast voormalige (tot 1949) pastorie van de Nederlandse Hervormde Gemeente, gebouwd in 1771/1772. Van 1949 tot ongeveer 1975 verenigingsgebouw waarin een sportzaaltje dat gebruikt werd door de sportvereniging BEO (Baambrugge En Omstreken), door de lagere scholen als gymnastiekzaal, als repetitie-lokaal voor zangvereniging.

Toelichting:

Deze speciale uitgave is samengesteld uit diverse bronnen en uit bijdragen van verschillende auteurs.

Een aantal paragrafen zijn met goedvinden en met dank! goeddeels ontleend aan de brochure 'Rondwandeling: beziens- en wetenswaardigheden van Abcoude' van de Vereniging 'Vrienden van het Dorp'. De tekst van 'Rondwandeling' is voor het huidige doel, hier en daar soms aanzienlijk ingekort en aangepast. De bijdrage 'Gemeentehuis' is ontleend aan een artikel van W.W.Timmer in 'Vriendenpraet'. De Bijdrage over het 'Slot' is van de hand van de samensteller en gebaseerd op diverse (bekende) bronnen, maar met name op J.E. Wustenhoff 'Het Slot en de Heren van Abcoude' in 'Abcoude en Baambrugge 900 jaar' (1983), en op J. Renaud 'Het verdwenen kasteel Abcoude' in 'Medelingen van de Stichting Utrechtse Kastelen' (1994). Veel onderwerpen en objecten zijn opnieuw gefotografeerd door W. Zwaard. Uit Historisch oogpunt is dit interessant om daarmee de hedendaagse situatie te markeren.

*Ger van der Most
Samensteller*

deze extra aflevering van 'Angstelkroniek' wordt mede mogelijk gemaakt door
Wim Nienhuis

<http://www.abcoude.com>

op deze particuliere Internet-site vindt u actuele en interessante informatie over de Gemeente Abcoude!
te bereiken: Tel. 0294 - 287090 Fax 0294 - 287140 Mob 06 51203243 E-mail: wim@nienhuis.net